

Σχέδιο μαθήματος 4
Προβολή ταινίας «Μόνο το μαντρακά βαστεί...
Η Τηνιακή μαρμαροτεχνία σήμερα»
Διεύθυνση Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής
Κληρονομιάς, 2014.

Η «ανάγνωση» της ταινίας

Στόχοι:

- Η συνεργασία του εκπαιδευτικού με τους μαθητές προκειμένου να αποκωδικοποιήσουν την ταινία, παρατηρώντας εικόνες, ήχους και τις περιγραφές των πρωταγωνιστών της.
- Η συνειδητοποίηση ότι η ταινία αποτελεί μια ζωντανή μαρτυρία ενός στοιχείου άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Η εκπαίδευση του βλέμματος και της κριτικής ικανότητας των μαθητών, έτσι ώστε να αντιλαμβάνονται τα μηνύματα και τα νοήματα που μπορεί να έχει η κινούμενη εικόνα.

Παρακάτω προτείνεται ένας σκελετός ερωτήσεων που μπορούν να κατευθύνουν τον εκπαιδευτικό, ώστε να εστιάσει σε συγκεκριμένα στοιχεία της ταινίας και να τα συζητήσει μαζί με τους μαθητές.

Προτεινόμενες ερωτήσεις

- Ποιο είναι το θέμα της ταινίας;
- Σε ποιο νησί αναφέρεται;
- Ποιοι μιλούν για την τέχνη αυτή;
- Πρόκειται για μια παραδοσιακή τέχνη; Αν ναι, γιατί;
- Τι είδους αντικείμενα κατασκευασμένα από μάρμαρο αναγνωρίσατε;
- Πώς φαίνεται ότι η τέχνη αυτή είναι συνδεδεμένη με το νησί της Τήνου; (Συζήτηση για το ρόλο της μαρμαρογλυπτικής ως στοιχείου της ταυτότητας του νησιού και της συλλογικής μνήμης των κατοίκων).
- Πόσο γνωστή ήταν και εκτός νησιού; Πώς διαδιδόταν;
- Με τι συναισθήματα μιλούν οι μαρμαρογλύπτες για την τέχνη τους;
- Τι έχει περισσότερο σημασία για έναν τεχνίτη; (Συζήτηση για την σημασία του καλαίσθητου και την υστεροφημία του δημιουργού).

- Πώς φαίνεται η ιδιαίτερη σχέση που έχει ο τεχνίτης με το αντικείμενο που δημιουργεί;
- Τι χαρακτηριστικά έχει το εργαστήρι ενός μαρμαρογλύπτη;
- Με ποιο τρόπο μεταδίδεται η τέχνη στο παρελθόν;
- Σήμερα είναι μόνο «οικογενειακή υπόθεση» η τέχνη της μαρμαροτεχνίας; (Αναφορά στη σχολή μαθητείας από 1955 και εξής). Τι μπορεί να σημαίνει αυτό;
- Χρησιμοποιούν οι τεχνίτες συγκεκριμένους όρους περιγράφοντας την τέχνη τους;
- Το φιλμ μιλά για μια τέχνη ξεχασμένη ή όχι;
- Πώς καταλαβαίνουμε ότι πρόκειται για μια «ζωντανή» τέχνη;
- Πώς συνδέεται το παρελθόν, με το παρόν και το μέλλον (Συζήτηση για την αξιοποίηση των Τηνιακών μαρμαρογλυπτών στις αναστηλώσεις αρχαίων μνημείων).
- Ποια άλλη παραδοσιακή τέχνη περιγράφεται στην ταινία; (Κατασκευή λιθοξοϊκών εργαλείων από σιδερά).
- Πώς είναι το εργαστήρι του; Αναγνωρίζετε τις κατασκευές που χρησιμοποιεί για να διαμορφώσει τα εργαλεία;
- Πώς περιγράφει την τέχνη του; (Χαρακτηριστική η φράση του: *κλέβεται με το αυτί και το μάτι*).
- Εξακολουθεί και είναι μια ζωντανή τέχνη; Αν ναι, πώς προκύπτει από την ταινία; (Αναφορά σε παραγγελίες που γίνονται ακόμα από πελάτες και ιδιώτες και για τις αναστηλώσεις αρχαίων μνημείων).
- Πιστεύετε ότι έχει σημασία να διαφυλαχθούν οι τέχνες αυτές μετά από όλα όσα ακούσατε στο φιλμ; Αν ναι, γιατί;
- Αν όχι, γιατί;

Σύνδεση της ταινίας με το Δελτίο για την Τηνιακή μαρμαροτεχνία, στοιχείο εγγεγραμμένο στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Σε περίπτωση που ο εκπαιδευτικός ενδιαφέρεται να προσεγγίσει την ταινία σε συνδυασμό με το Δελτίο του εγγεγραμμένου στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, μπορεί να αξιοποιήσει το υλικό που ακολουθεί. Έτσι, για κάθε διαφορετικό πεδίο του Δελτίου αναγράφεται και η σχετική πληροφορία που αντλεί κανείς από την ταινία. Με τον τρόπο αυτό προτείνεται μια εμπειριστατωμένη προσέγγιση του στοιχείου, περισσότερο προς διευκόλυνση του εκπαιδευτικού.

Δελτίο στοιχείου: Τηνιακή Μαρμαροτεχνία

I. Σύντομη παρουσίαση του στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΑΠΚ)

1. **Όνομα:** Τηνιακή μαρμαροτεχνία

2. **Ταυτότητα:** Προκύπτει από την ταινία συνολικά. Συνοπτικά περιγράφεται στο Δελτίο.

3. Πεδίο ΑΠΚ

α. Προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις

Εξειδικευμένη ορολογία για τα στάδια της τέχνης και τα εργαλεία των μαστόρων

Μαρτυρία ηλικιωμένου μαρμαροτεχνίτη: *Μετά το σχολείο πηγαίναμε στα λατομεία να στρώνουμε μία ντισιδγκλιά, να ξεβελονίσουμε.*

Περιγραφή εργαλείων από τον εξειδικευμένο τεχνίτη: *ντισιλίδικα, βελόνι, φραγάνα, βελονάκια, κονδυλάκι, μαντρακάς.*

Δημοτικό τραγούδι: περιγραφή τρόπου ζωής του μαρμαροτεχνίτη (κοινωνική συμπεριφορά, νοοτροπία).

Εμένα το πουλάκι μου δε σπέρνει, δε θερίζει

Μόνο το μαντρακά βαστεί και μάρμαρα σκαλίζει.

Αμπέρι μου, αμπέρι μου δεν είναι εδώ το τάιρι μου.

β. Τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία: Μαρτυρίες μαρμαροτεχνιτών και του λαογράφου, Αλέκου Φλωράκη, για τη μετάδοση της γνώσης από γενιά σε γενιά και εξειδικευμένες τεχνικές που εξασκούνται.

4. **Τόπος:** Τήνος, Πύργος (σύντομη αναφορά στον Πύργο και την παράδοση του χωριού στη μαρμαροτεχνία).

II. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου

Στην ταινία παρουσιάζονται μαρμαροτεχνίτες διαφορετικών ηλικιών. Η ταυτότητά τους ωστόσο αναδεικνύεται και από τα λόγια του κατασκευαστή των λιθοξοϊκών εργαλείων, όταν αναφέρεται σε αυτούς. Γίνεται ακόμη λόγος και σε καλλιτέχνες (γλύπτες) από την Τήνο που έγιναν γνωστοί και εκτός νησιού.

III. Περιγραφή του στοιχείου

1, 2: Στην ταινία περιγράφεται συνοπτικά από τον Αλέκο Φλωράκη η ιστορία της Τηνιακής μαρμαροτεχνίας ενώ τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προκύπτουν από τις μαρτυρίες των πρωταγωνιστών, δηλαδή:

- Είναι η τέχνη της εξόρυξης και επεξεργασίας του μαρμάρου.
- Είναι τέχνη «λαϊκή» γιατί εκφράζει τη συλλογικότητα και την τοπική ταυτότητα.
- Είναι κληρονομική, σε πατρική / οικογενειακή βάση
- Τα προϊόντα από μάρμαρο έχουν πρακτική χρησιμότητα αλλά και καλαισθησία
- Διακρίνονται ενδεικτικά διακοσμητικά μοτίβα στα προϊόντα που παρουσιάζονται που πηγάζουν από την παράδοση.
- Μέριμνα κάθε τεχνίτη είναι η απόκτηση «καλού ονόματος».

3. Τόπος και μέσα επιτέλεσης ή άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ

Χώρος που συνδέεται με την επιτέλεση / πραγματοποίηση του στοιχείου ΑΠΚ:

Στην ταινία παρουσιάζονται τα εργαστήρια και η Σχολή Καλών Τεχνών Πανόρμου Τήνου.

Εξοπλισμός, εξαρτήματα (εργαλεία, σκεύη) που χρησιμοποιούνται κατά την προετοιμασία και την επιτέλεση του στοιχείου.

Στην ταινία περιγράφεται αναλυτικά από τον σιδερά μια σειρά από εργαλεία καθώς και η χρήση τους (βλ. ονομασίες παραπάνω).

Προϊόντα ή εν γένει υλικά αντικείμενα (χειροτεχνήματα, εργαλεία, λατρευτικά ή μη σκεύη, κλ.π.) που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της επιτέλεσης ή της άσκησης του στοιχείου της ΑΠΚ.

Τα προϊόντα της μαρμαροτεχνίας ταξινομούνται με βάση τη χρήση τους σε: α) εργαλεία και σκεύη, β) αρχιτεκτονικές εφαρμογές γ) μαρμαρόγλυπτα ή λιθανάγλυφα

Στην ταινία εμφανίζονται ενδεικτικά παραδείγματα από τις δύο τελευταίες ομάδες:

Β) Αρχιτεκτονικές εφαρμογές (επενδύσεις, φέροντα στοιχεία της οικοδομής και κατασκευές από μάρμαρο στην κοσμική και εκκλησιαστική αρχιτεκτονική):

φεγγίτες, τμήματα αρχιτεκτονικών μελών για εκκλησιαστική χρήση με θρησκευτικά σύμβολα (Αγ. Γεώργιος, δικάφαλος αετός)

Γ) Μαρμαρόγλυπτα ή λιθανάγλυφα (επιφάνειες που φέρουν διάκοσμο εγχάρακτο, ανάγλυφο ή διάτρητο, είτε αυτοτελείς είτε τμήματα αρχιτεκτονικών εφαρμογών): *επιτύμβια μνημεία, κρήνες, υπέρθυρα, ανθέμια, ολόγλυφα περιστέρια* (ως διακοσμητικό στοιχείο του άμβωνα), προτομές.

Σημείωση: Στην ταινία ένας από τους μαρμαροτεχνίτες μιλάει για κατηγορίες προϊόντων και εξειδίκευση τεχνιτών: εκκλησιαστικά είδη, λαϊκά μοτίβα, τζάκια, καμπαναριά.

4. Διαδικασία μετάδοσης από γενιά σε γενιά

α) Μαθητεία στα εργαστήρια: ένας από τους μαρμαροτεχνίτες αναφέρεται στην μαθητεία του από την παιδική του ηλικία σε μαστόρους, παράλληλα με το σχολείο.

β) Εκπαίδευση στη Σχολή Καλών Τεχνών Πανόρμου: αναφέρονται μαρτυρίες αποφοίτων καθώς και του Διευθυντή της Σχολής.

IV. Ιστορικό και γενεαλογία του στοιχείου ΑΠΚ

Σύντομη αναφορά στην ιστορία της μαρμαροτεχνίας στο νησί γίνεται από τον λαογράφο, Αλέκο Φλωράκη.

V. Σημασία του στοιχείου για την ΑΠΚ

1. Τρόποι αξιοποίησης

Στην ταινία προβάλλονται τα εργαστήρια των μαρμαροτεχνιτών του νησιού καθώς και η Σχολή Καλών Τεχνών Πανόρμου. Περισσότερα στοιχεία αναφέρονται στο Δελτίο.

2. Μέτρα διαφύλαξης

Στην ταινία οι πρωταγωνιστές αναφέρουν ως σημαντικό μέτρο διαφύλαξης την εγγραφή του στοιχείου στο Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας της UNESCO. Επιπλέον, γενικότερα διαφαίνεται ότι η διάσωση και μετάδοση της τέχνης κυρίως μέσω της Σχολής Καλών Τεχνών Πανόρμου αποτελεί ένα από τα πιο ουσιαστικά μέτρα διαφύλαξης, καθώς αφορά την εκπαίδευση των νέων και την επαγγελματική κατάρτισή τους στην τέχνη της μαρμαροτεχνίας.